

6. Чеснокова О. Б., Яремчук М. В. Феномен «воображаемого партнера» в детском возрасте. Вопросы психологии. 2002. № 2. С. 14–27.

Савчук Олена,
аспірантка Інституту спеціальної
педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Особливою категорією дітей з ООП є діти з порушенням слуху. За визначенням науковців діти з порушенням слуху різняться між собою за багатьма ознаками. Кожна дитина з порушенням слуху є унікальною у клінічному (стан слуху, ефективність корекції медико-технічними засобами, час виникнення порушення тощо), соціальному (час виявлення порушення та початку комплексної допомоги, міра залученості значущих дорослих тощо), мовленнєвому (жестомовна чи словесномовна родина, рівень опанування жестової та словесної мов), когнітивному та інших аспектах [5].

Створення оптимального освітнього середовища для дітей з порушенням слуху потребує розробки відповідних освітніх моделей, які б забезпечували потреби даної категорії дітей починаючи з раннього віку до здобуття загальної середньої освіти [5].

Науковцями освітнє середовище визначається як сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти, систему впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні. Це середовище складає поле впливів на дитину: педагогічних, виховних, освітніх, професійних, соціокультурних [1].

Обґрунтовано доведено, що провідна роль у створенні освітнього середовища належить педагогові, від його готовності до такої діяльності прямо залежить ефективність освітнього середовища як фактору розвитку особистості дитини. Встановлено, що освітнє середовище разом зі зміною соціального оточення теж динамічно трансформується, тому педагоги спроможні його

змінювати адекватно новим вимогам лише за умови власного професійного зростання.

Робота з учнями з порушеннями слуху повинна будуватися на використанні нових підходів, які переносять акцент не на накопичення знань, а на формування ключових компетентностей та технологій розумової праці. Співпраця педагога та дитини, партнерство, спільний процес пізнання і відкриттів, постійне створення ситуації успіху – це основні умови для успішної самореалізації дитини з ООП в освітньому середовищі. Треба прагнути, щоб дитина чи підліток не лише володіли сумою знань зі шкільних предметів, але й досвідом демократичних відносин у суспільстві, навичками управління собою, своїм життям у колективі, вміли брати відповідальність за свою діяльність. Для цього вектор діяльності необхідно повертати на виховання готовності кожного учня до вирішення власних завдань, визначення свого місця в житті, успішного розвитку і реалізації своїх нахилів та інтересів відповідно до можливостей.

В умовах динамічного оновлення усіх державницьких інституцій найновішим каталізатором розвитку суспільства постає злиття основних інноваційних галузей. Такий підхід набуває істотного застосування в освіті, тобто він дає змогу модернізувати освітню систему.

Актуальною проблемою в освіті дітей з ООП залишається розроблення теоретико-методичних засад навчання дітей з особливими освітніми потребами, що є основою для впровадження нового Стандарту загальної середньої освіти, визначення умов та напрямів його реалізації для дітей з особливими освітніми потребами в спеціальних та інклюзивних школах. За визначенням С.В. Литовченко, організація освітнього середовища для таких дітей передбачає практичне втілення сучасних підходів до адаптації/модифікації навчально-методичного забезпечення, зокрема, змісту, процесу навчання та результатів учнівської діяльності, напрямів розвивальної роботи відповідно до освітніх галузей, а також спеціальних корекційних занять, спрямованих на створення оптимальних умов здобуття освіти, соціалізації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у суспільство [6].

Створити найефективнішу модель реабілітаційно-освітнього простору – це, насамперед, знайти найкращі ідеї, що були втілені в життя, а далі застосувати ті, що найбільше відповідають потребам. Проте психолого-педагогічні засади формування освітнього середовища, які б базувалися на комплексному підході до організації освітньо-реабілітаційного процесу, повинні поєднувати як традиційні так й інноваційні, вітчизняні та світові здобутки психології, педагогіки і спеціальної освіти.

Сутність даної системи полягає у створенні середовища, у якому будуть формуватися усі компетентності (мовна, математична, фізична, міжособистісна, внутрішньо особистісна, природнича тощо) та відчуття дитини з порушеннями слуху.

Комплексний підхід передбачає послідовну взаємодію діагностико-консультативного, корекційно-реабілітаційного, навчально-виховного та соціально-психологічного напрямків роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, яку здійснює команда різнопрофільних фахівців та батьків. Системний характер обумовлює наявність у цій роботі структур різних рівнів, індивідуальних і групових форм корекційних занять, відновлювальної, розвивальної та профілактичної спрямованості цілісної системи виховання, освіти й розвитку дітей на основі запровадження оновленого змісту й інноваційних технологій навчання.

Пріоритетним принципом створення освітнього середовища для дітей з порушенням слуху постає організаційно-психологічне поєднання програм психологічної та соціально-педагогічної реабілітації, а саме:

- Раннє втручання та корекція (програма консультування батьків та фахівців, театр фізичного розвитку і здоров'я, ліплення, образотворче виховання, формування елементарних математичних умінь, конструювання, розвиток мовлення, ритміка, музичне виховання тощо);

- Комплексний корекційно-відновлювальний, навчально-виховний процес (обов'язкові індивідуальні, групові, факультативні навчальні заняття);

- Позакласна, позашкільна виховна діяльність (мовно-літературна,

декоративно-ужиткове мистецтво, корекційні студії, ритміка, спортивні секції);

- Розвиток трудових навичок майбутньої професії (ознайомлення дітей з працею дорослих, з різними видами трудової діяльності, спрямованість до набуття навичок майбутньої професії).

Одним із завдань, яке повинно вирішувати відповідно організоване освітнє середовище, є підготовка дітей до опанування елементарними початковими знаннями, уміннями і навичками, спрямованими на подолання труднощів соціальної інтеграції. Зокрема, під впливом спеціально організованого середовища у них повинні виробитися уміння застосовувати отримані знання в різних навчальних і життєвих ситуаціях, готовність до контактів з однолітками, тобто досягатимуться завдання віддаленої перспективи. Навчальні досягнення дітей мають відповідати вимогам суспільства, яке є замовником формування у них відповідних компетенцій. Істотними характеристиками цього середовища є гнучкість, різноманітність, доступність у часі та просторі, які забезпечують дитині розуміння саме себе і навколишнього середовища, сприяють виконанню його соціальної ролі.

Отже, головною цінністю освіти стає розвиток в людині потреби і можливості вийти за межі того, що вивчається, здібності до самореалізації творчого потенціалу, спрямованості на саморозвиток і самоосвіту. Таке уявлення діаметрально змінює підхід до освіти, особливо в його прогностичній інтерпретації: головне не система жорстко детермінованих освітніх установ, що обмежує свободу вибору, а дитина, для якої свідомо обирається індивідуальна освітня траєкторія відповідно до її інтересів і здібностей, що визначається її особливими освітніми потребами.

Список літературних джерел:

1. Гонтаровська Н.В., Теоретичні та методичні засади створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості школяра. Київ, 2012.
2. Засенко В.В., Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Київ: Педагогічна думка, 2016, с. 68-77.
3. Концепція нової української школи. Київ, 2016.
4. Литовченко С.В. Перспективи розвитку спеціального закладу освіти (за

матеріалами обговорення із педагогами) // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Умань, 2020. № 4. С. 136-143.

5. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-методичний посібник / С.В. Кульбіда, С.В. Литовченко та ін. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 216 с.

6. Таранченко О.М., Литовченко С.В. Федоренко, Жук В.В., Литвинова В.В., Шевченко В.М. Освіта дітей з порушеннями слуху: сучасні тенденції та технології. Навчально-методичний посібник. Київ, 2018.

Соколова Ганна,

доктор психологічних наук, доцент кафедри
дефектології та фізичної реабілітації

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського».

Одеса, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Як стверджують багаточисленні дослідження, традиційно для формування соціальної компетентності найбільш сензитивним є пубертатний період, що зумовлюється віковими особливостями дітей (Л. Виготський): емоційною нестабільністю, фізіологічними та соціальними факторами тощо. Взагалі соціальна компетентність є результатом соціалізації людини в конкретному віковому періоді. За визначенням І. Рябухи, соціальна компетентність підлітків – це компетентність дорослішання – «здатність» дитини аналізувати оточення навколо себе, адекватно оцінювати власні можливості й вибудовувати стратегії взаємодії з навколишнім світом [2]. Науковець акцентує увагу на головних особистісних процесах цього віку: прагненні до самоствердження та самовизначення, засвоєння соціальних ролей та статево-рольових стереотипів. Виходячи з цього, можна припустити, що розвиток соціальної компетентності підлітків залежить від створення психолого-педагогічних умов для прояву соціально-комунікативної активності, конструктивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками спілкування, у процесі якої відбуваються зміни у світогляді, ціннісних орієнтаціях та установках. Цінності та норми суспільства передаються дітям у процесі навчання та виховання, привласнюються або ігноруються ними.

Важливо пам'ятати, що розвиток соціальної компетентності школяра